

การสร้างสรรคบทเพลงชุด “นบพระธาตุไหว้สา แปดแคว้นล้านนา มหาปุจฉาคีตกาล”^{*}

THE CREATIVE CONCEPT SONG SET “NOP PHRA THAT WAI SA EIGHT REGIONS OF LANNA GREAT PU CHA KEETAKAL”

อนุวัฒน์ บิสสุริ^{*}, เทพิกา รอดสการ, สุรศักดิ์ จำนงค์สาร

Anuwat Bissuri^{*}, Tepika Rodsakarn, Surasak Jamnongsarn

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

^{*}Corresponding author E-mail: anuwat.bissuri@gs.wu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลบทที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ตำนานและรูปแบบการสร้างองค์พระธาตุทั้ง 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน และ 2) ศึกษาบริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนนำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวคิดเพื่อสร้างสรรค์บทเพลง ประกอบด้วย พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย, พระธาตุหริภุชชัย จังหวัดลำพูน, พระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง, พระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่, พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน, พระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่, และพระธาตุดอยกอมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน วิจัยฉบับนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย เจ้าอาวาสประจำวัดพระธาตุ หรือผู้แทนเจ้าอาวาส จำนวน 8 รูป, ศิลปินแห่งชาติ จำนวน 1 คน, ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านล้านนา จำนวน 8 คน, และนักวิชาการ จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า จากตำนานพระเจ้าเลียบโลกได้กล่าวถึงการเสด็จขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในดินแดนล้านนา มีการประดิษฐานพระธาตุในสถานที่สำคัญของแต่ละจังหวัด มีจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เป็นการอัญเชิญพระธาตุของพระสาวก ด้านดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา นิมมบรรเลงวงปี่ดก้อง วงดนตรีในจังหวัดแพร่ น่าน นิมมบรรเลงวงสะล้อ ซอ ปีน วงดนตรีจังหวัดแม่ฮ่องสอน นิมมบรรเลงวงตอยฮอฮอร์น วงกลองกันยาว การประพันธ์บทเพลงเป็น 3 ช่วง ช่วงแรก การเสด็จมาของพระพุทธเจ้าในดินแดนล้านนา ใช้รูปแบบการขับอ้อกะโลง ช่วงที่สอง องค์พระธาตุทั้ง 8 ในแคว้นล้านนาใช้วงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัด ช่วงที่สาม งานประเพณีสงกรานต์พระธาตุ โดยใช้ท่วงทำนองสนุกสนาน รื่นเริง

คำสำคัญ: ดนตรีพื้นบ้านล้านนา, วงปี่ดก้อง, วงสะล้อ ซอ ปีน, วงตอยฮอฮอร์น, พระธาตุ

Abstract

This research aims to study 1) The historical, legends, and construction styles context of the pagodas (Phra That) in the eight northern provinces of Thailand. 2) This research is also explores the context of traditional Lanna music in these provinces, using the findings as inspiration and concepts for creating musical compositions. The study focuses on the following pagodas: Phra That Doi Tung in Chiang Rai, Phra That Hariphunchai in Lamphun, Phra That Lampang Luang in Lampang, Phra That Chae Haeng in Nan, Phra That Doi Suthep in Chiang Mai, and Phra That

Doi Kong Mu in Mae Hong Son. This research is qualitative research. The sample population for the interviews is consisted of: The abbot of Wat Phra Tat or 8 abbot representatives, 1 national artist, 8 ethnic Lanna music experts and 2 academics. The research instruments were interview forms. The research findings indicate that according to the legend of Phra Chao Liap Lok, the Lord Buddha visited the Lanna region, where important relics were enshrined in each province. In Mae Hong Son, the relics of the Lord Buddha's disciples were enshrined. In terms of traditional music, the provinces of Chiang Rai, Chiang Mai, Lamphun, Lampang, and Phayao commonly perform with the Padd Kong ensemble. In Phrae and Nan, the Saw and Pin ensemble is popular, while in Mae Hong Son, the Toyo Horn and Long Drum ensembles are favored. The composition of the musical pieces is divided into three sections. The first section, which describes the arrival of the Buddha in the Lanna region, utilizes the Oong Kalong singing style. The second section, which represents the eight pagodas in the Lanna region, features unique musical ensembles from each province. The third section, which depicts the tradition of bathing the relics, employs lively and joyous melodies.

Keywords: Lanna Folk Music, Pad Kong Band, Salo Saw Pin Band, Toyo Horn, Phra That

บทนำ

จากการศึกษาข้อมูล เส้นทางของการเกิดขึ้นขององค์พระธาตุทั้ง 8 ในแคว้นล้านนา โดยการพิจารณาตามหลักฐานที่ปรากฏตามตำนานมูลศาสนาที่กล่าวว่า ตั้งแต่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่พระนิพพานแล้วมาคณนานับปี เดือนวันได้ 1008 ปี พระยาอาทิตตราชก็มาบังเกิดขึ้นในปีนั้น และพระองค์ได้เอาพระบรมธาตุพระพุทธเจ้าแห่งเรา ออกมาปรากฏในเมืองหริภุญไชยนักปราชญ์ผู้มีปัญญาพึงรู้ ดังนี้ เทอญในกาลครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าอาศัยซึ่งเมืองพาราณสีเป็นที่โคจรคามทรงสำราญอิริยาบถทั้ง 4 ในป่าอสีปตนะกับด้วยอริยสงฆ์ในราตรีจักใกล้รุ่งวันนั้น พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาอุโลกทั้งหลายด้วยอนาคตังสมญาณก็เห็นยังชาวบ้านหมู่หนึ่งชื่อว่าปาพระคาม มีสมันตประเทศ คือ พิงครฐนี้ อันพระศาสดาจักควรอนุเคราะห์นั้น ลำดับนั้นพระศาสดาก็ทรงเห็นด้วยทิพยจักขุนี้ว่า กูตภาคตนิพพานไปแล้วนับเป็นปีเดือนวันในโลกได้ 1008 ปี มหานครอันหนึ่งชื่อหริภุญไชยนั้น จักเกิดมีสมันตประเทศนั้น แล้วศาสนากูตภาคตจักไปรุ่งเรื่องในที่นั้นแท้จริง กูตภาคตจักไว้ธาตุเพื่อให้เป็นहितประโยชน์แก่โลกทั้งหลาย แท้จริงพระพุทธองค์เห็นแจ้งในอนาคตังสมญาณ ดังนั้น แล้วครั้งรุ่งเช้าพระองค์ก็ทรงชำระพระสรีระแล้ว พระศาสดาก็ทรงจีวรและบาตรเสด็จออกจากเมืองพาราณสีมาทางอากาศแล้วเสด็จลงประทับอยู่ที่ใต้เมืองตะการนั้น เดียวนี้คนทั้งหลายเรียกว่าไชยภูมิ แล้วพระองค์ก็เสด็จเข้าสู่บ้านเพื่อรับเอาซึ่งข้าวบิณฑบาต วันนั้นชาวบ้านปาพระคามทั้งหลาย (ระวี สิริวิสรณันท์, 2557) ตำนานมูลศาสนาที่ได้กล่าวถึงการเสด็จขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในดินแดนล้านนานั้นมีความสอดคล้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่กล่าวถึงเส้นทางการเสด็จขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยระบุในผูกที่ 1 กล่าวว่า เป็นเส้นทางการเสด็จจากเมืองพาราณสีสู่เมืองลี้ หริภุญชัย ดอยสุเทพ ดอยพระนอน ลุ่มน้ำปิง เชียงดาว ก่อนจะมุ่งขึ้นทางตอนบนของพื้นที่ คือ เมืองแสนหวิ (อุตรปัญจาละ) ต้าหลี (วิเทหะ) เมืองมาว (โกสัมพี) วกกลับมาที่ลุ่มน้ำสาละวิน และดอยรังรุ่งก่อนเสด็จกลับเมืองสาวัตถิ (ผูกนี้กล่าวว่าพระธาตุประดิษฐานที่หริภุญชัย ดอยพระนอน วัดบุพผาราม พระธาตุยงหมอก เมืองฝาง ดอยรังรุ่ง และที่ต้าหลีกับเมืองมาว) (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2564)

ดนตรีพื้นบ้านล้านนามีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตนเองมีการสืบทอดมายาวนาน มีความผูกพันกับคนล้านนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านพิธีกรรมและความเชื่อ (ปทุมทิพย์ กาวิล, 2563) รวมไปถึงความสัมพันธ์กับบริบทการดำเนินชีวิต การละเล่น และความบันเทิงเพื่อผ่อนคลายจากการประกอบสัมมาอาชีพ

มีความสอดคล้องกับ สนั่น ธรรมธิ ได้กล่าวว่า เพลงที่ชาวล้านนามีมาแต่อดีต มีทั้งเพลงอื้อละอ่อน (เพลงกล่อมเด็ก) เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก เพลงชาวบ้าน เพลงในพิธีกรรม เพลงขอ โดยเฉพาะเพลงขอ ซึ่งเป็นเพลงปฏิบัติที่มีหลักเกณฑ์ที่ค่อนข้างชัดเจนและมีดนตรีประกอบ (สนั่น ธรรมธิ, 2550) คีตกวี ดุริยแห่งล้านนา นับว่าเป็นหนึ่งในบทบาทสำคัญต่อการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ และ เอกลักษณ์แห่งวัฒนธรรมความเป็นชุมชน สังคม ของล้านนา เพลงหรือทำนองเพลงเป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์ได้รังสรรค์จากหลากหลายแรงบันดาลใจ เพื่อตอบสนองต่ออารมณ์ความรู้สึกในสุนทรียะ การประพันธ์เพลงพื้นบ้านล้านนา เป็นการประสานระหว่างการใช้ภาษา อารมณ์ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานของความเป็นอัตลักษณ์ในท่วงทำนองของเพลงล้านนา โดยการผสมและทอดแทรกถึงจุดประสงค์ของการประพันธ์เพลงนั้น ให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของการประพันธ์ โดยมีหลักแนวคิดเพื่อยึดเป็นหลักในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังที่ รักเกียรติ ปัญญาศ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านล้านนา ได้ใช้หลักการแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานในการประพันธ์เพลงเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติกรดำเนินงานสร้างสรรค์บทเพลง ประกอบด้วย 1) สุ คือ สุตะ การรับฟัง การอ่าน การถกเถียง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 2) จิ คือ จินตะ เมื่อเราฟังรับรู้เรื่องราวประสบการณ์ในสิ่งที่เราชอบมาเป็นจินตนาการ มาเป็นกรอบเพื่อที่จะเป็นสารตั้งต้นในการสร้างสรรค์สิ่งที่ตนเองชอบ 3) ปุ คือ ปุจฉา เมื่อเราจินตตะแล้วเราต้องปุจฉา คือการสอบถามปรึกษาหารือกับผู้รู้ ผู้มีความสามารถทางด้านดนตรี และ 4) ลิ คือ ลิขิต หมายถึงมีความชัดเจน ตกผลึก ตกขอบ แล้วจึงนำมาลิขิต ลงมือทำ (รักเกียรติ ปัญญาศ, 2566) ดนตรีพื้นบ้านล้านนามีบทบาทและความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของคนล้านนาทั้งในด้านประเพณี วัฒนธรรม รวมไปถึงพิธีกรรมอันสำคัญต่าง ๆ ดนตรีในแต่ละจังหวัดของล้านนามีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปดนตรีในจังหวัดลำพูน วงปาดแบบลำพูน ก็มี ระยะเวลาเอก ระยะเวลาทุ้ม ปีแน 2 ตะโพนมอญ รวมเป็นเล่นวงปาดได้แล้ว แล้วก็ม้วง สะล้อ ซึ่ง สมัยก่อนก็มีวงเครื่องสายไทย เค้า เรียกววงเครื่องสายไทยตารัน ทำงานเกี่ยวกับโรงเหล้าเอาเครื่องสายมาเล่น มีซอด้วง ซออู้ ขิม จะเข้ ฉิ่ง โทน (เสถียร จินดาวงศ์, 2567) ดนตรีในจังหวัดเชียงราย วงพื้นบ้านของเชียงรายก็จะมีทั้งวงปาดและวงสะล้อซึ่ง วงปาดพาทย์ที่บรรเลงจะเป็นลักษณะวงปาดพาทย์มอญผสม หรือวงปาดพาทย์เครื่องห้า แต่จะใช้ปีแน มีระยะเวลาเอก ทุ้ม เหล็ก ช้องวง เพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของเชียงราย กล่าวได้ว่า เพลงเชียงแสนหลวง หรือ เพลงแห่เมือง คนที่เชียงรายจะนิยมเรียกว่าเพลงแห่เมือง (สุคำ แก้วศรี, 2566) ดนตรีในจังหวัดเชียงใหม่ เดิมนั้นดนตรีพื้นบ้านล้านนา จะบรรเลงเครื่องมือนี่เป็นชิ้น มีตั้งแต่ เปียะ หรือ พิณเปียะ เล่นคนเดียว ไม่ได้มีนำมารวมวง เครื่องดนตรีแต่เดิมก็มีวงกลองต่าง ๆ ภายหลังในยุคสมัยพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ก็ได้รับอิทธิพลทางดนตรีแบบภาคกลางราชสำนักสยามเข้ามาเล่นในเชียงใหม่ เช่น วงเครื่องสายไทย วงปาดพาทย์ จนพัฒนามาสู่รูปแบบวงปาดก้อง จนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ของดนตรีในล้านนา (รักเกียรติ ปัญญาศ, 2566) ดนตรีในจังหวัดลำปาง วงดนตรีในจังหวัดลำปาง มี 2 ประเภท มีวงตกลั้ง และ วงปาดพาทย์ หรือวงปาดพื้นเมือง พุดถึงวงที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา คือ วงแม่ดำโปน จะใช้ในแต่ก่อน คือ พิธีกรรมดำหัวเสร็จ วงนี้จะเป็นวงเครื่องเบา มี ปีแน ช้อง ช้องฮูย โหม่ง ฉิ่ง และ ไม้เห็บ (อำนาจ มหามิตร, 2567) ดนตรีในจังหวัดพะเยา จะมีพวงวงสะล้อ ซอซึง และวงปาดแน แล้วการเล่นสมัยก่อนยังไม่มีการผสมผสานเครื่องดนตรีสากล และยังมีประยุกต์ ส่วนมากจะเป็นวงสะล้อซอซึง และ วงปาดแน มีเป็นส่วนมาก (นิคม ชันทะกิจ, 2566) ดนตรีในจังหวัดแพร่ ถ้าเป็นวงดนตรีจะเป็นวงสะล้อซอซึง แต่ถ้าเป็นวงปี่จุม มี 2 อย่าง ถ้าเป็นปี่จุมจะมีจุม 2 ไปถึงจุม 5 แล้วถัดไปก็มีวงสะล้อ ซึ่ง ก็เป็นอีกวงหนึ่ง เป็นแบบชอน่านและซอพื้นเมือง วงน่านเรียกวงปิ่น แต่ทางแพร่เรียกวงซอพื้นเมือง และซอตาบ ชอน่าน ในวงปิ่นมี 2 อย่าง ส่วนมากจะใช้สะล้อก็อบ ก็คือ คล้าย ๆ กับเมื่องน่าน (อรุณ ทิพย์วงศ์, 2566) ดนตรีในจังหวัดน่าน ที่เล่นซอล่องน่านจะมี ปิ่น 2 สะล้อ 1 วงนี้จะเรียกว่าวงซอ ไม่มีเครื่องประกอบจังหวะ จะมีคนร้องด้วย คนร้อง ก็คือ คนซอ มีผู้หญิงกับผู้ชาย อารมณ์คล้ายวงปี่จุมแต่ไม่ใช้ปี่จุม แต่ใช้ปิ่นกับสะล้อแทน ต่างจากวงของเชียงใหม่ เป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะของเมื่องน่าน (อินส่วย มูลทา, 2566) ดนตรีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่ประยุกต์มาจากดนตรีของพม่า

ใช้เครื่องดนตรีผสมระหว่างพม่ากับไทยใหญ่ในอดีตเกิดการรวมตัวกันของนักดนตรีชาวพม่าและชาวไทใหญ่เมื่อคราวอพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งรกราก ในปัจจุบันนักดนตรีในจังหวัดแม่ฮ่องสอน นิยมบรรเลงเป็นวงตอยอฮอรัน วงกลองกันยาว หรือทางคนเชียงใหม่ เรียกววงกลองปู่เจ้ (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2567) การขับร้องในรูปแบบคีตศิลป์ล้านนา สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คือ การอื้อกะโลงที่แม่โบราณ และการขับซอ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่แพร่กระจายในดินแดนล้านนา รูปแบบซอในสมัยก่อนจะมีด้วยกัน 6 คน จะมีปี่ ซ่างซอ 2 คน จุ่มสี่ แต่ก่อนว่ามีจุ่ม 5 จุ่ม 5 ก็มาร่วมเป็นบางครั้ง พักหลังก็เอาซิงเข้าไป แทนปี่แม่ ไม่เอาปี่แม่แล้ว เอาซิงมาใช้แทน (บัวซอน ถนอมบุญ, 2567)

ในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับหลักในการประพันธ์เพลงพื้นบ้านล้านนา ผู้วิจัยพบว่า ยังไม่มีการจัดการทำเป็นเอกสารหรือตำราข้อมูลในการจัดทำเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานเพลงพื้นบ้านล้านนา ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าทำนองเพลงต่าง ๆ รวมถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็นสำเนียงล้านนา ควรค่าแก่การศึกษา และทำวิจัยเก็บไว้เป็นหลักฐานทางวิชาการ เพื่อให้เห็นถึงแนวความคิดและวิธีทำในการประพันธ์เพลง ผนวกกับการสืบสานและอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาที่ใช้บทเพลงในการเล่าขานตำนานต่าง ๆ อันทรงคุณค่าของชาติ เป็นการต่อยอดพัฒนาศักยภาพของวัฒนธรรมผสานกับการรับรู้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้คนในท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจและทราบถึงชนพื้นเมืองวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่ตั้งพระธาตุทั้ง 8 องค์นั้น

ด้วยความสำคัญและที่มาของปัญหาจากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อเผยแพร่ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ตำนานขององค์พระธาตุทั้ง 8 องค์ ที่เคารพบูชาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่น คนไทย และคนต่างชาติ นำมาสร้างสรรค์เพื่อเป็นประโยชน์ทางการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ โดยสร้างสรรค์ดนตรี ประพันธ์ทำนองเพลง ประพันธ์บทร้อง ในการบรรเลงผลงานการสร้างสรรค์บทเพลงชุด “นบพระธาตุไหว้สา แด่แคว้นล้านนา มหาปุ่จาศิตกาล” ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษากระบวนการประพันธ์เพลงเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดหลักการประพันธ์เพลงที่มีสำเนียงเอกลักษณ์แห่งความเป็นล้านนา ให้เห็นแจ้งสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลบทที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ตำนานและรูปแบบการสร้างองค์พระธาตุทั้ง 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน และศึกษาบริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน นำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวคิดในการสร้างสรรค์บทเพลงชุด “นบพระธาตุไหว้สา แด่แคว้นล้านนา มหาปุ่จาศิตกาล”
2. เพื่อสร้างสรรค์บทเพลงชุด “นบพระธาตุไหว้สา แด่แคว้นล้านนา มหาปุ่จาศิตกาล”

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์บทเพลงชุด “นบพระธาตุไหว้สา แด่แคว้นล้านนา มหาปุ่จาศิตกาล” ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยลงพื้นที่ในการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยได้กำหนด วิธีการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนา ศิลปินแห่งชาติ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุต่าง ๆ หรือผู้แทนเจ้าอาวาส ที่มีความรู้และประสบการณ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อและประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยศึกษา โดยการออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์นักวิชาการ เกี่ยวกับข้อมูลการกำเนิดขึ้นขององค์พระธาตุในแคว้นล้านนา ตำนานความเชื่อ วิถีชีวิต กลุ่มชนผู้ดูแลพระธาตุ

2.2 แบบสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดพระธาตุทั้ง 8 จังหวัด ภาคเหนือตอนบน หรือผู้แทนเจ้าอาวาส เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาขององค์พระธาตุต่าง ๆ ปาฏิหาริย์ ความเชื่อ ความศรัทธา ประเพณีสืบทอด ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

2.3 แบบสัมภาษณ์ศิลปินแห่งชาติ เกี่ยวกับบริบทโดยรวมของทำนองและการขับร้องดนตรีพื้นบ้านล้านนา

2.4 แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนาทั้ง ๘ จังหวัด ภาคเหนือตอนบน เกี่ยวกับรูปแบบวงดนตรี ทำนองเพลง เอกลักษณ์ของทำนอง การขับร้อง เหตุการณ์สำคัญของดนตรีในท้องถิ่นนั้น ๆ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล โดยค้นคว้าเอกสารหนังสือ ตำรา งานวิจัยและบทความวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจากแหล่งเรียนรู้ ห้องสมุด และสถานศึกษาต่าง ๆ เพื่อนำมาสนับสนุน อ้างอิง และเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ โดยแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้ามี ดังนี้ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่ พิพิธภัณฑวัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ห้องสมุดวัดพระธาตุดอยตุง ศูนย์วัฒนธรรมนิทัศน์และพิพิธภัณฑเมืองเชียงราย 750 ปี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน จังหวัดน่าน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน จังหวัดน่าน หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา พิพิธภัณฑวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง จังหวัดแพร่ พิพิธภัณฑมีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พิพิธภัณฑวัดพระธาตุลำปางหลวง พิพิธภัณฑการเรียนรู้เมืองลำปาง จังหวัดลำปาง และศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นักวิชาการ จำนวน 2 ท่าน คือ ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ นักวิชาการประวัติศาสตร์ศิลปะล้านนา และนายณัฐพงษ์ ปัญจบุรี นักวิชาการจารึกและเอกสารโบราณล้านนา และ นักวรรณกรรมล้านนา สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดพระธาตุ หรือผู้แทนเจ้าอาวาส จำนวน 8 รูป คือ พระธรรมเสนาบดี (ธงชัย สุวณฺณสิริ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่, พระเทพรัตนนายก (จรัส ทตตสิริ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน, พระพุทธิวงศวิวัฒน์ (บุญมา มานิต) เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย, พระโกศยเจติยารักษ์ (วิชาญ กิตติปิฎโณ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง จังหวัดแพร่, พระสมุณศาสนกิตติ (อนันท์ จันทาโก) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยกองมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน, พระชยานันทมุนี (ธรรมวัตร จรณมโม) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง จังหวัดน่าน, พระครูพิธานนพกิจ (นิยม ฐานตโต) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง, พระครูธรรมธรรณูเทียง พุทธสาวโก ประธานผู้ดูแลโบราณสถานพระธาตุจอมทอง วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ศิลปินแห่งชาติ จำนวน 1 คน คือ นางบัวซอน ถนอมบุญ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน - การขับขอ) ประจำปี พ.ศ. 2555 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านล้านนา จำนวน 8 คน คือ นายรักเกียรติ ปัญญาศ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนาจังหวัดเชียงใหม่, นายสุคำ แก้วศรี ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนาจังหวัดเชียงราย, นายอรุณ ทิพวงค์ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนาจังหวัดแพร่, นายอินสวีย์ มุลทา ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านจังหวัดน่าน, นายประเสริฐ ประดิษฐ์ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, นายอำนวยการ มหามิตร ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนาจังหวัดลำปาง, นายเสถียร จินดาวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนาจังหวัดลำพูน, และนายนิคม ชันทะกิจ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีพื้นบ้านล้านนาจังหวัดพะเยา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย นำเสนอผลงานเชิงวิชาการในรูปแบบวิจัยและผลงานสร้างสรรค์ในรูปแบบการนำเสนอการบรรเลงต่อคณะกรรมการทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วยจังหวัดลำพูน เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องราวขององค์พระธาตุทั้ง 8 ของล้านนา นำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์บทร้อง เพื่อให้เกิดการรับรู้ของผู้ฟังในมิติของการร้องในแบบ ภาษาพูดถิ่นล้านนา ในการศึกษาเรื่องราวของพระธาตุผู้วิจัยได้ดำเนินการค้นคว้าข้อมูลโดยอ้างอิงจากตำนานพระเจ้าเลียบโลก พบว่า มีการกล่าวถึงการเสด็จมาดินแดนล้านนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์โปรดเสด็จไปยังสถานที่ต่าง ๆ อันมีความเกี่ยวข้องกับดินแดนที่ตั้งขององค์พระธาตุ โดยอาศัยข้อมูลจากตำนานของพระธาตุทั้ง 7 องค์ ยกเว้นองค์พระธาตุดอยกองมู ซึ่งเป็นองค์พระธาตุที่เกี่ยวข้องกับพระสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงการศึกษาจากกลุ่มชนที่มีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่การดูแลพระธาตุ คือ กลุ่มชนชาวลัวะ เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่มีประวัตินานของคนที่ดินแดนล้านนามาแต่อดีต

ในด้านการประพันธ์บทร้อง ผู้วิจัยได้ดำเนินการประพันธ์บทร้องจากข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าเรื่องตำนานขององค์พระธาตุทั้ง 8 จากตำรา และการสัมภาษณ์ของเจ้าอาวาสหรือผู้แทนเจ้าอาวาส โดยดำเนินการประพันธ์เป็นลักษณะตามรูปแบบของการขับร้องแบบล้านนา ดังเช่น การอื้อกะโลง เป็นการขับตามรูปแบบท่วงทำนองการร้องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของทำนองการร้องแบบล้านนา ต่อด้วยการขับขอในทำนองเพลงซอพม่า และการประพันธ์คำร้องตามท่วงทำนองของดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละจังหวัด โดยประพันธ์ในรูปแบบกลอนแปด ดังนี้

อื้อกะโลง

ต้นจ๋อมเจ้าแก่นไ้	สัปปัญญ
สามโลกยกเป็นครู	เก้าเหง้า
ได้เสด็จโผดกอยดู	เขตบ้าน เมืองเฮย
แผ่นดินล้านนาเฮา	ล่าอ้างเมินมา
ตำนานเก่าเล่าไว้	เดิมที
มีธาตุเจ้าเจตีย์	เป็นถ้อย
ไควเมืองล้านนาม	จู่แห่ง งามเฮย
ประวัติเก่าเล่าห้อย	สืบถ้อยโบราณ

ซอพม่า

ยกมือไหว้สาปูจาธาตุเจ้า	ดวงดีเป็นเก้าของจาวล้านนา
กราบน้อมวันตามาลาดอกซอม	แต่งดาไว้พร้อมเปื่อน้อมปูจา
เขตแดนล้านนาแปดดงบ่เศร้า	ม่อนข้ากัมเก้าน้อมเอาตำนาน
มาจำไซขานฮิตฮอยหมาเก่า	แต่เดิมแต่เก้ามาเล่าบรรยาย
เจียงใหม่เจียงฮายหละปูนแก้วกว้าง	นครเขลางค์ลาปางหละกร
เมืองแม่ฮ่องสอนพะเยาเมืองน่าน	เมืองแป้เขตนั้นจักพรรณนา
ด้วยความศรัทธาเจตียาธาตุเจ้า	คนเมืองบ้านเฮายึดมั่นศรัทธา
กราบนบปูจาแต่เดิมก่อนเก่า	จักได้ไซเล่าตามเก้าเดิมที

พระธาตุทริภุชชัย (จังหวัดลำพูน)

เมืองหละปูนบุญห่มยมพระธาตุ	งามวิลาสเจตียาเป็งอาศัย
องค์สะหลีพระธาตุทริภุชชัย	ตำนานไซเก้าเดิมเริ่มตั้งมา

ปางเมื่อองค์พระเจ้าได้เลียบบโลก
 ฝั่งวันตกแม่ระมิงค์ปึงคองคา
 ทรงประทับรับสมอของปู่ลิ้วะ
 ฝั่งเกศาสมอทับไว้เหนือดิน
 ตีแห่งนี้จักได้เป็นธาตุนามล้ำ
 หริภุญชัยยะจือสมควร

นับเป็นโจ๊กเริ่มประกาศศาสนา
 มีศิลาผุดเป็นอาสน์ป่าดเหนือดิน
 ฉั้นแล้วสัวะเม็ดคายไว้ข้างหิน
 นั่งแทนหินจึงทำนายไขสำนวน
 เหมือนดั่งกาจำไว้บพิศผวน
 งามเลิศล้วนกู่ทะเลปูนแต่ปูนมา

พระธาตุดอยตุง (จังหวัดเชียงราย)

ธาตุดอยตุงสูงล้ำเปียงขอบฟ้า
 อยู่ป้อมมเหยยป้อมผ้าป้อมดาวเดือน
 แต่เดิมนั้นพุทธองค์ทรงจาริก
 ถึงม่อนดอยดินแดงจื่อนานเนา
 บนหม่าผาผ่อเหมือนผ่ามะนาวแบ่ง
 ก่าลพายหน้าจักมีธาตุเป็นสำคัญ
 ตามตำนานเจติยามหาธาตุ
 องค์ธาตุเจ้าบนดอยตุงแต่โบราณ

เขตอาณาเจียงฮายหาไหนเหมือน
 ปลับเลื่อนสายศรัทธาล้านนาเฮา
 ไคว่กู่ทึศปั้นฟ้าห้วยผาเขา
 ได้ยั้งเขาเอาแฮงตีแห่งนั้น
 ดอยดินแดงแห่งนี้จักได้หัน
 ได้ตั้งหมั่นศาสนาหือยีนานา
 ปลิ่นขาดความศรัทธามาไซซาน
 ลุถึงกาลปัจจุบันยังมั่นคง

พระธาตุดอยสุเทพ (จังหวัดเชียงใหม่)

สายระมิงค์อิงกอยดอยสุเทพ
 องค์ธาตุเจ้าดอยสุเทพงามวิไล
 เมื่อปางต้นกือนาพญาเจ้า
 ได้พระธาตุจากเถรเจ้าสู่แม่ปิง
 พระธาตุเจ้าได้แตกแบ่งเป็นสองส่วน
 วัดสวนดอกตั้งต้นงามโสภี
 ขึ้นบนดอยม่อนงามข้ามถึงยอด
 จึงสร้างองค์พระธาตุคำตามทำนาย

เริ่มเกล้าเหตุเจติยงามสดไส
 กู่เจียงใหม่เมินมาฟ้าเวียงพิงค์
 เป็นฮ่มเกล้าจาวประชาตึงจายหญิง
 ฉลองยิ่งใหญ่ล้ำก้าธานี
 สร้างไว้สวนดอกไม้สดไสสี่
 แหมส่วนนี้ต่างหลังจ้างย่างเรียงยาย
 จ้างหยุดจอตลอดม้วยมิตดับจิตตาย
 นาทขานไซดอยสุเทพวิเศษงาม

พระธาตุลำปางหลวง (จังหวัดลำปาง)

ลำปางหลวงช่วงธาตุบุษาดเสี้ยง
 กู่ละครเขกลางค์เมืองน้ำวัง
 ปางเมื่อองค์พระพุทธานมาก่อนเกล้า
 ยกถวายน้ำผึ้งปามายอดตาน
 ต้นมุนีฉั้นแล้วจึงจำไว้
 ตีแห่งนี้จักได้เป็นเจติยา
 จึงได้ลูบเอาเกศาขึ้นมาปั้นหื้อ
 เอาฝั่งดินแล้วก่อธาตุเจ้าองค์คำ

กำสำเนียงเสียงปูกามาแต่หลัง
 ก็คงยังความศรัทธามาเมินนาน
 ยังมีเจ้าลัวะอ้ายก่อนตามกำขาน
 เป็นน้ำหวานใส่บอกปางตั้งนั้นมา
 ก่าลต่อไปถัดจากนี้ไปพายหน้า
 มีจื่อว่า เมืองลัมพาง อย่างจำกำ
 ลัวะได้ตือแล้วแต่งสร้างหื้องามขา
 ไว้กู่ลำปางหลวงช่วงอาราม

พระราชอุจฉอมทอง (จังหวัดพะเยา)

อิมหนองเอี้ยงเวียงพะเยาแต่เก่านั้น	พุทธกาลสืบปัญญาผู้ผู้กล่าว
ได้เสด็จมายอัยยังตามตำนาน	บนดอยจันจ้อมตองที่ฮ้างมา
ต้นองค์คำได้ฉันทข้าวเมี้ยนเสร็จสรรพ	ยกหัตถ์จับลูบเกล้าเอาเกศา
มอบหื้อต้นเจ้าอโศกจ้อมราชา	เพื่อแต่งดาไว้เป็นธาตุเจติยง
เจ้าจ้อมให้ราชาจึงปั้นหื้อ	สล่าถือฮับเอาตามใจหวัง
แปงกระบอกทองคำเต็มกาลัง	เอาไปฝังเหนือจ้อมดอยตามฮอยเดิม
เจ้าสล่าได้แปงธาตุตั้งเอาไว้	หื้อเป็นหมายศรัทธามาต่อเสริม
ตั้งแต่นั้นนามธาตุเจ้าเขามาเติม	มาเติมเพิ่มเป็นจ้อมตองของพะเยา

พระราชอุจฉอแฮ (จังหวัดแพร่)

ธาตุจ้อแฮแป้แก้วเมืองโกสีย์	งามเรื่องไรในตำนานบันดาลผล
เกี้ยวห้วที่มีนามว่าเมืองพล	ภูวดลสืบปัญญามาดุกอย
บนม่อนจิ่งหลังผาตั้งกว้างจ้อม	ลัวะอ้ายก้อมเอาแพร่พรรณมาเย็บสอย
เป็นผ้างามผืนดีลายเลิศลวย	ตัดเรียงร้อยงามแนแพร่โสภา
ทศพลภูบาลพระจ้อมเหง้า	ได้ฮับเอาแล้วลูบเกล้าเอาเกศา
ทรงทำนายพยากรณ์เมืองนี้	ต่อไปหน้าจักจ้อแป้เป็นแนนอน
ดอยม่อนนี้จักได้ตั้งศาสนา	ของตถาคะตะต้นบนสิงขร
จันเป็นธาตุเจติยชินวร	กุนครโกสีย์ได้เมินมา

พระราชอุจฉอแซ่แห่ง (จังหวัดน่าน)

บนภูเพียงแจ้แห่งแห่งเมืองน่าน	เป็นสถานศักดิ์สิทธิ์สถิตผล
เมื่อครั้งก่อนสมัยภูพระทศพล	มาโผดคนแห่งนั้นแต่หั้นมา
อะมะราชาจากกับเมียสาว	ตานผ้าขาวยามนั้นตามสรรหา
สืบปัญญาได้รับเอาเข้าคองคา	สรงกายเอาผ้าเจ็ดสำเร็จงาน
ผ้าผืนนั้นกลายเป้นทองผ่องวิสุทธิ์	แสนผ่องผุดพุทธองค์ทรงไขชาน
หื้ออาณนที่ต้นเถรผู้เจเนงาน	เอาเส้นผมภูบาลปั่นผ้าทอง
ใส่ในบอกไม้ซางแล้วฝังไว้	กาลต่อไปภูเพียงนี้มีมิมทอง
จักเกิดธาตุองค์งามตามครรรอง	โขงเขตตองเมืองน่านมานานนม

พระราชอุจฉอดอยกอมู (จังหวัดแม่ฮ่องสอน)

วัดปลายดอยฮอยเดิมเริ่มเก้าแรก	มาเปลี่ยนแพกเป้นก่องมูฮู้ที่หลัง
องค์ธาตุเจ้าเมืองมานหมอกจ้อโต่งตั้ง	บนปากฝั่งแม่ฮ่องสอนบนดอยดง
ธาตุองค์เก้าจองตองผู้ผู้กิดเก้า	เอาอัฐิเจ้าโมคคัลลานเถระสงฆ์
จากเมืองมานมาสร้างธาตุหื้อมันคง	อยู่ดำรงศาสนาสืบต่อไป
สิงหนาทราชาเจ้าฟ้าเก้า	สร้างธาตุเจ้าเถรเบื้องขวามาชานไซ
สารีบุตรอัฐิเถรเจ้าเข้ามาไทย	เพื่อกราบไหว้วช่ายขวาเถราคูณ
บนดอยสูงกอมูฮู้ไควทิด	แดนศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์กล้าตั้งข้าขุน
ได้เป็งปะอาศัยเอาใบบุญ	ไว้เกื้อหนุนแม่ฮ่องสอนนครดอย

ในด้านการประพันธ์ทำนองเพลง ผู้วิจัยได้ดำเนินการประพันธ์ทำนองเพลงจากอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของวงดนตรีในแต่ละจังหวัด นำเสนอผ่านรูปแบบการเล่าเรื่องตามบทร้องที่ได้ประพันธ์ไว้ในข้างต้น โดยยึดจากข้อมูลที่ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีพื้นบ้านล้านนาในแต่ละจังหวัด โดยสามารถแบ่งการบรรเลงเครื่องดนตรีและวงดนตรี ดังนี้ 1) การตีกลองชัยมงคล 2) การบรรเลงเป็ยะ (พิณเป็ยะ) ประกอบการอื้อกะโลง 3) การบรรเลงวงปี่จุมประกอบการขับซอ 4) วงปาดก๊อง (วงปี่พาทย์ล้านนา) บรรเลงประกอบการขับร้องบทพระธาตุ จำนวน 5 พระธาตุ ประกอบด้วย พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน, พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย, พระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่, พระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง, พระธาตุจอมทอง จังหวัดพะเยา 5) วงสะล้อ ปิน บรรเลงประกอบการขับร้องบทพระธาตุ จำนวน 2 พระธาตุ คือ พระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่, พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน, 6) การบรรเลงตอยฮอฮอร์นและเครื่องดนตรีในวงลิเกไต ประกอบการขับร้องบทพระธาตุดอยกองมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 7) การบรรเลงวงปาดก๊อง (วงปี่พาทย์ล้านนา) ในทำนองและจังหวะเพลงเร็ว สนุกสนาน ประพันธ์ให้เกิดความปิติยินดีเนื่องในงานนมัสการสงฆ์พระธาตุ

ภาพที่ 1 วงดนตรีที่บรรเลงประกอบการขับร้องบทพระธาตุทั้ง 8 องค์

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักการแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานในการประพันธ์เพลงเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติการดำเนินงานสร้างสรรค์บทเพลงของ รักเกียรติ ปัญญาศ ประกอบด้วย 1) สุ คือ สุตะ การรับฟัง การอ่าน การถกเถียง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 2) จิ คือ จินตะ เมื่อเราฟังรับรู้เรื่องราวประสบการณ์ในสิ่งที่เราชอบมาเป็นจินตนาการ มาเป็นกรอบเพื่อที่จะเป็นสารตั้งต้นในการสร้างสรรค์สิ่งที่ตนเองชอบ 3) ปุ คือ ปุจณา เมื่อเราจินตตะแล้วเราต้องปุจณา คือ การสอบถาม ปรีกษาหรือกับผู้รู้ ผู้มีความสามารถทางด้านดนตรี และ 4) ลิ คือ ลิขิต หมายถึงมีความชัดเจน ตกผลึก ตกขอบ แล้วจึงนำมาลิขิต ลงมือทำ (รักเกียรติ ปัญญาศ, 2566) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวทางเพื่อกำหนดกรอบการปฏิบัติการดำเนินงานสร้างสรรค์บทเพลง ดังนี้ 1) สุ คือ สุตะ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอ่านเรื่องราวของตำนานพระเจ้าเลียบโลกและศึกษาข้อมูลทั้งในส่วนของการศึกษาตำรา เอกสารต่าง ๆ และการศึกษาฟังดนตรี ทำนอง การขับร้อง ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัดในดินแดนล้านนา 2) จิ คือ จินตะ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบกับการสร้างสรรค์จินตนา เพื่อให้เป็นต้นแบบของการวางโครงสร้างเรื่องราวในการประพันธ์เพลงและบทร้อง 3) ปุ คือ ปุจณา ผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อปรีกษาผู้เชี่ยวชาญในด้านดนตรี และปรีกษากับผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ เจ้าอาวาส ข้อมูลประวัติของพระธาตุ

ต่าง ๆ 4) ลิ คือ ลิขิต ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลและแรงบันดาลใจที่ได้รับนำมาจัดทำโครงสร้างในการออกแบบ จำนวน 3 ส่วนใหญ่ ประกอบด้วย 1) การนำข้อมูลด้านประวัติศาสตร์เรื่องราว ตำนาน ขององค์พระธาตุต่าง ๆ นำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสร้างแรงบันดาลใจในการประพันธ์ทำนองเพลงและบทร้อง 2) การประพันธ์บทร้องกำหนดรูปแบบและโครงสร้างการขับร้องที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนา โดยการสร้างบทร้องในรูปแบบการอื้อกะโลง การขับซอ และการขับร้องให้สอดคล้องกับทำนองในรูปแบบกลอนแปด 3) การประพันธ์ทำนอง ศึกษาเพลงที่เป็นเอกลักษณ์สำเนียงของแต่ละพื้นที่จังหวัดที่ตั้งของพระธาตุ โดยกำหนดรูปแบบวงดนตรีที่ใช้สำหรับการบรรเลง เพื่อให้การประพันธ์ทำนองสอดคล้องกับการบรรเลงเครื่องดนตรีในวงดนตรีประเภทต่าง ๆ นำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวคิดในการสร้างสรรค์บทเพลงชุด “นบพระธาตุไหว้สา แปดแคว้นล้านนา มหาปุจฉาคีตกาล” โดยได้กำหนดรูปแบบการบรรเลงเพลงออกเป็น 3 ช่วง ประกอบด้วย

ช่วงแรก การกำเนิดขององค์พระธาตุ เป็นการเล่าเรื่องราวถึงการเสด็จมาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังดินแดนล้านนา โดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบการอื้อกะโลง ตามรูปแบบการขับร้องแบบล้านนาดั้งเดิม และพรรณนาต่อยุ่กับบทร้องที่กล่าวเข้าสู่วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมสิทธิ์พระธาตุทั้ง 8 ในดินแดนล้านนา โดยผ่านรูปแบบการบรรเลงวงปี่จุมประกอบด้วย การขับซอ จากการวิจัยพบว่า การขับซอถือเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์การบรรเลงและขับร้องที่สื่อถึงความเป็นล้านนาและนิยมบรรเลงและ ขับร้องในทุกจังหวัดในดินแดนภาคเหนือตอนบน จึงนำมาเป็นการเล่าเรื่องความเป็นพระธาตุทั้ง 8 ในดินแดนล้านนา

ช่วงที่สอง การเล่าเรื่ององค์พระธาตุทั้ง 8 ในแคว้นล้านนา เป็นการเล่าผ่านบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นมาโดยการใช้ภาษาล้านนาในการสื่อสารเพื่อให้เกิดอารมณ์ในการรับฟังตามแบบของล้านนา การเล่าเรื่องราวขององค์พระธาตุในแต่ละสถานที่ที่จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมา บุคคล กลุ่มชนที่ดูแลองค์พระธาตุมาแต่อดีต ความเชื่อ ความศรัทธา ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ทำนองและบทร้อง แบ่งวงดนตรีที่บรรเลงตามความนิยมของแต่ละจังหวัด จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง ใช้วงปี่ดักก้อง หรือ วงปี่พาทย์ล้านนา จังหวัดแพร่และน่าน ใช้วงสะล้อซอ ปีน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้วงกลองกันยาว หรือ วงกลองปู่เจ้า

ช่วงที่สาม การสืบสานประเพณีการสงฆ์พระธาตุ ความศรัทธาต่อองค์พระธาตุ ของคนในล้านนา โดยใช้ท่วงทำนองที่มีความสนุกสนาน รื่นเริง บนพื้นฐานวัฒนธรรมดนตรีในล้านนา

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในด้านของประวัติความเป็นมาขององค์พระธาตุทั้ง 8 ในแคว้นล้านนา นำมาวิเคราะห์ข้อมูลผ่านนักวิชาการ เจ้าอาวาสหรือผู้แทนเจ้าอาวาสวัดพระธาตุต่าง ๆ การค้นคว้าจากตำรา เอกสาร นำข้อมูลมาบันทึกเป็นเรื่องราวขององค์พระธาตุเพื่อนำมาสู่ขั้นตอนการประพันธ์ บทร้อง โดยใช้บทร้องเป็นคำร้องแบบล้านนา และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านบทเพลง วงดนตรี ที่บ่งชี้ถึงความเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของจังหวัดต่าง ๆ ทั้ง 8 ในแคว้นล้านนาเพื่อนำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวคิดในการสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์บทเพลงชุด “นบพระธาตุไหว้สา แปดแคว้นล้านนา มหาปุจฉาคีตกาล” พบว่า ตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก ได้กล่าวถึงพระธาตุที่มีอยู่ในอาณาเขตแดนของล้านนา โดยผู้วิจัยได้ยึดข้อมูลบางส่วนตามการแบ่งเขตจังหวัดในปัจจุบันที่อยู่ในดินแดนล้านนา ตามเอกสารตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวถึงสถานที่ ทริภุญชัย ดอยสุเทพ และแช่แห่ง โดยสถานที่บรรจุพระธาตุอื่น ๆ มีตำนานสืบทอดกันมา องค์พระธาตุทั้ง 8 องค์ ประดิษฐานธาตุพระอิฐธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรรจุภายในธาตุเจดีย์ จำนวน 7 องค์ อีกจำนวน 1 องค์ เป็นสารริกธาตุของพระอัครสาวก มีรูปทรงที่คล้ายกันในรูปแบบสถาปัตยกรรมเจดีย์ล้านนา ประกอบด้วย พระธาตุทริภุญชัย บรรจุธาตุกระหม่อม ธาตุกระดูกอก ธาตุกระดูกนิ้วมือ และธาตุย่อยอีกเต็มบาตรหนึ่ง เจดีย์รูปทรงระฆังแบบล้านนา พระธาตุดอยตุง บรรจุธาตุพระรากขวัญเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้า) รูปแบบทรงปราสาทยอดระฆังกลม พระธาตุดอยสุเทพ อัญเชิญพระบรมสารริกธาตุมาจากเมืองปางจาหรือเมืองบางขลัง อยู่ระหว่างเมืองเชลียง

(ศรีสุนาลัย) กับสุโขทัย มิได้ปรากฏว่าเป็นพระอัฐิธาตุส่วนใด มีแต่บันทึกไว้ว่าฝังอยู่ที่ถ้ำดอกเข็มสี่เหลี่ยม เจดีย์ทรงเชียงแสน ฐานสูง มุมระฆังทรงแปดเหลี่ยม พระธาตุลำปางหลวง บรรจุพระเกศาธาตุ และพระอัฐิธาตุพระนลาฏ (หน้าผาก) เบื้องขวา และพระศอ (คอ) ด้านหน้าและด้านหลัง เจดีย์รูปแบบทรงล้านนา ฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมด้วยบัวมาลัยสามชั้น พระธาตุจอมทอง บรรจุพระเกศาธาตุ และพระธาตุแขนขวา เจดีย์รูปแบบล้านนาทรงระฆัง พระธาตุช่อแฮ บรรจุพระเกศาธาตุ และพระศอกซ้าย เจดีย์รูปแบบทรงแปดเหลี่ยม ย่อมุมไม้สิบสอง พระธาตุแช่แห้ง บรรจุพระอัฐิธาตุกระดูกข้อมือด้านซ้าย รูปแบบทรงระฆัง ตามแบบสถาปัตยกรรมล้านนา รูปแบบเจดีย์ที่แตกต่างจากรูปแบบล้านนา คือ เจดีย์พระธาตุดอยกองมู มีสถาปัตยกรรมศิลปะรูปแบบไทใหญ่ - พม่า เป็นเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ จำนวน 2 องค์ เจดีย์องค์ใหญ่ บรรจุพระธาตุของพระอัครสาวกเบื้องซ้าย คือ พระโมคคัลลานะ และ เจดีย์องค์เล็ก บรรจุพระธาตุของพระอัครสาวกเบื้องขวา คือ พระสารีบุตร บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน เป็นวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีที่มีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาของบรรพชนชาวล้านนา โดยอาศัยผ่านกระบวนการสังสรรค์ พัฒนา และการต่อยอดองค์ความรู้หรือศาสตร์ทางด้านดนตรีจากในท้องถิ่นและวัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีของดนตรีในภาคอื่นที่เข้ามามีบทบาทในดินแดนล้านนา โดยในแต่ละจังหวัดจะมีบทเพลงที่บ่งชี้ถึงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของจังหวัดนั้น ๆ จังหวัดเชียงใหม่ เพลงปราสาทไหว, จังหวัดลำปาง บทเพลง มอญลำปาง, จังหวัดลำพูน บทเพลงแห่ยงลำพูน เพลงเม็งคบุตร, จังหวัดพะเยา เพลงปราสาทไหวพะเยา, จังหวัดเชียงราย เพลงเชียงแสนหลวง, จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพลงรำไต, จังหวัดแพร่ เพลงซอพระลอ จังหวัดน่าน เพลงดาด่าน เพลงล่องน่าน รวมถึงวงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ โดยสามารถแยกประเภทความนิยมวงดนตรีในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา นิยมบรรเลงวงปาดก้อง วงดนตรีในจังหวัดแพร่ น่าน นิยมบรรเลงวงสะล้อ ซอ ปีน วงดนตรีจังหวัดแม่ฮ่องสอน นิยมบรรเลงวงกลองกันยาว โดย 8 จังหวัด นิยมการบรรเลงวงปี่จุมและซบซอ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานโดยแบ่งการประพันธ์เพลงเป็น 3 ช่วง ช่วงแรก การกำเนิดขององค์พระธาตุ โดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบการอื้อกะโหลง ช่วงที่สอง การเล่าเรื่ององค์พระธาตุทั้ง 8 ในแคว้นล้านนาผ่านบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นมาโดยการใช้ภาษาล้านนาในการสื่อสารเพื่อให้เกิดอรรถรสในการรับฟังตามแบบของล้านนา กระบวนการสร้างสรรค์ทำนองและบทร้อง แบ่งวงดนตรีที่บรรเลงตามความนิยมของแต่ละจังหวัด จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง ใช้วงปาดก้อง หรือ วงปี่พาทย์ล้านนา จังหวัดแพร่และน่าน ใช้วงสะล้อ ซอ ปีน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้วงกลองกันยาว หรือ วงกลองปี่จู่ ช่วงที่สาม การสืบสานประเพณีการสรงน้ำพระธาตุ ความศรัทธาต่อองค์พระธาตุ ของคนในล้านนา โดยใช้ท่วงทำนองที่มีความสนุกสนาน รื่นเริง บนพื้นฐานวัฒนธรรมดนตรีในล้านนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ การสร้างสรรค์บทเพลงชุด “นบพระธาตุไหว้สา แปดแคว้นล้านนา มหาปุจฉาคีตกาล” สามารถนำไปแปลบทร้องเป็นภาษาไทย เพื่อให้ผู้ฟังสามารถคนไทยทุกคน สามารถเข้าใจในเนื้อหาของบทร้อง ควรมีการประพันธ์เพลงที่เกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิด ตามคติความเชื่อ พระธาตุประจำปีเกิดของคนไทย เช่น พระธาตุพนม พระธาตุประจำปีเกิดของผู้ที่เกิดปีวอก พระธาตุขเวดากอง พระธาตุปีเกิดของผู้ที่เกิดปีมะเมีย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- นิคม ชันทะกิจ. (13 ตุลาคม 2566). บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดพะเยา. (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์) บัวซอน ถนอมบุญ. (25 เมษายน 2567). บริบทการขับซอและวงปี่จุม. (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์)
- ปทุมทิพย์ กาวิล. (2563). ปาดก้องบทเพลงในพิธีกรรมและความเชื่อ. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ประกาย.
- ประเสริฐ ประดิษฐ์. (15 มกราคม 2567). บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์)
- ระวี สิริวิสรนนท์. (2557). นิกายสงฆ์ในเชียงใหม่. เชียงใหม่: ดาราวรรณการพิมพ์.

- รักเกียรติ ปัญญาศ. (28 กันยายน 2566). บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่. (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์)
- สนั่น ธรรมธิ. (2550). หนังสือชุดล้านนาภาคคีนาฏดุริยางการล้านนาสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.
- สุคำ แก้วศรี. (12 ตุลาคม 2566). บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดเชียงราย. (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์)
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2564). พุทธภูมิภายาและล้านนาประเทศอ่านตำนานพระเจ้าเลียบโลกผ่านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: อี ที พับลิชชิ่ง.
- เสถียร จินดาวงศ์. (13 มกราคม 2567). บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดลำพูน. 13 . (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์)
- อรุณ ทิพย์วงศ์. (11 ตุลาคม 2566). บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดลำพูน. (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์)
- อำนวยการ มหามิตร. (14 มกราคม 2567). บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดลำปาง. (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์)
- อินส่วย มูลทา. (10 ตุลาคม 2566). บริบทดนตรีพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดน่าน. (อุณากรรณ รัตมี, ผู้สัมภาษณ์)